

ПИТАННЯ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ У СФЕРІ НАРОДНОГО ВОЛЕВИЯВЛЕННЯ ДО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Сагайдак Ю. В., кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного, адміністративного та кримінального права ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

Суспільно-правові відносини опосередковуються, перш за все, конституційними нормами, що і є тим будівельним матеріалом, який необхідний для розбудови демократичної держави. Для України питання застосування норм Конституції є особливо актуальним, адже, як кажуть відомі науковці, Україна перебуває на початковій стадії засвоєння парадигми органічного конституціоналізму, оскільки ще досі рухається на коліях тоталітаризму, що дістався нам у спадок від радянської доби. Тому тільки інтелектуально свідоме й політично консолідоване громадянське суспільство може створити правову державу [1].

Із підписанням Угоди про асоціацію з Європейським союзом Україна визначила для себе демократичні орієнтири європейської спільноти держав, до якої необхідно рухатись і українському суспільству, аби відродити ті європейсько-правові традиції державотворення, які були в Україні ще за часів Київської Русі.

Як відомо, інститут народовладдя, який є визначальним для парадигми конституціоналізму України, в першу чергу, потребує узгодження із європейськими стандартами, особливо у сфері виборчого права.

Незважаючи на те, що в Україні 2019 р. було прийнято Виборчий кодекс України, існує чимало прогалин у виборчому законодавстві, внутрішніх конфліктів та значного відриву від права європейських демократичних держав.

Науковці виділяють три рівні впровадження європейських стандартів народного волевиявлення ЄС у законодавство України: первинний (базовий), вторинний, третинний [2].

До першого (базового) рівня відносяться вимоги міжнародних актів універсального характеру. Це, насамперед, документи ООН, в яких проголошуються базові права і свободи людини як визначальні цінності в державі. До них відносяться: Загальна декларація прав людини, затверджена Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р.; Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, прийнятий у 1966 р.; Конвенція про політичні права жінок від 20 грудня 1952 р.; Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації жінок від 18 грудня 1979 р. та інші.

Другий європейський рівень стандартів виборчого права вчені відносять до регіональних правових нормативів, які становлять вимоги міжнародних правових актів, прийнятих у межах Ради Європи та ОБСЄ.

Третій, і останній, рівень, рівень європейських стандартів, що можуть бути імплементовані до законодавства України та складають національні законо-

давства держав – членів ЄС, які відносяться до засновників Європейської спільноти, і чие законодавство пройшло випробування часом та має стійкі історико-правові традиції, що можуть слугувати взірцем для виборчого права України.

Треба відмітити, що європейські стандарти третього рівня в галузі виборчого права встановлюються Радою Європи, а точніше, створеною у 1990 р. спеціальною Європейською (Венеційською) Комісією, що є консультативним, дорадчим органом з конституційного права. Законодавство держав – членів Євросоюзу та практика його використання перебувають у межах правового моніторингу Венеційської Комісії. При цьому Комісія надає термінову конституційну допомогу [3, с. 58].

За принципом «За демократію через право», участь у роботі Венеційської Комісії можуть брати всі держави – члени Ради Європи [4, с. 1].

З 1992 р. Венеційська Комісія бере активну участь у дослідженні конституційних процесів в Україні, особливо, в частині народного волевиявлення.

Питання імплементації європейських стандартів у виборче законодавство України постало на сьогодні дуже гостро. В історико-політичному аспекті процедура проведення виборів різного рівня та їх результати мають неабияке значення для розбудови української держави, адже після Революції Гідності 2014 р. ми маємо забезпечувати цивілізовану зміну влади і демократичну основу реалізації виборчого права кожного громадянина України.

Оскільки, як правильно зазначають соціологи та політичні експерти, очікування Майдану були пов'язані не лише із орієнтацією на членство в ЄС та НАТО, але, більшою мірою, із реалізацією ефективних реформ для забезпечення європейського рівня життя громадян. А без закріплення гарантій реалізації політичних прав у сфері народного волевиявлення немає сенсу говорити про реалізацію будь-яких інших конституційних прав.

Незважаючи на те, що п'ять років тому події на Майдані об'єднали навколо себе людей різних ідеологічних поглядів – від ультраправих до лівих та анархістів, нинішньою владою була встановлена державна монополія на використання патріотичної риторики як основного паттерну в реалізації політики національної ідентичності [5], що протирічить ідеям самого Європейського Союзу та призводить до радикалізації націоналістичних настроїв, а в сукупності із використанням мілітаристських формувань у внутрішній політичній боротьбі діючими групами політичних еліт, несе в собі ризики для нашого європейського майбутнього та поляризує українське суспільство, що може виявитися фатальною загрозою на шляху розвитку України як демократичної держави [5].

Така монополізація політичної думки в країні призводить до грубого порушення конституційних прав громадян та веде до диктатури єдиної державної ідеології, що не може бути нормою у цивілізованій європейській державі.

Виходячи із Висновку Венеційської Комісії щодо Конституції України [6, с. 46–57], зазначено, що Конституцією України було встановлено сильну пре-

зидентську владу, із широкими повноваженнями Президента, діє доволі ефективна система стримувань та противаг, що запобігатиме встановленню авторитарного режиму, проте досі немає законодавчого акта системи референдумів [7], що обмежує політичні права громадян.

Необхідним наразі вважається розробити дієвий та юридично грамотний закон про референдуми, з урахуванням Висновку Венеційської Комісії на її 42-му пленарному засіданні [6, с. 164–174], де було би викладено наступні ідеї: проведений референдум не може вносити безпосередні зміни до Конституції; проведення консультативного референдуму за народною ініціативою є занадто сумнівним з правової точки зору; Конституційний Суд України повинен вирішити питання можливості існування правових основ для заборони референдумів; питання, що виносяться на референдум, є нечітко сформульованими.

Основні європейські стандарти виборчого права встановлюють, що вибори відбуваються на основі загального, рівного, вільного, таємного та прямого виборчого права. Ці стандарти також є відтворені в українському законодавстві, що підтверджує орієнтацію України на загальнодемократичну еволюцію законодавства у сфері народного волевиявлення.

Міжнародні нормативно-правові документи містять деталізацію цих стандартів. Ці принципи закріплює Кодекс незалежної практики у виборчих справах, прийнятий Венеційською Комісією 19 жовтня 2002 р. В його викладі загальне виборче право стосується як активного, так і пасивного виборчого права. Дотримання умов цього Кодексу має бути встановлене національним законодавством. В Кодексі прописана можливість позбавлення виборчих прав за скоєння тяжкого злочину чи через психічну хворобу, що має бути підтверджено рішенням суду. Варто також відзначити, що Кодекс містить стандарти щодо формування списків виборців, їх постійного оновлення раз на рік, та обов'язкового оприлюднення. А принцип рівності виборчих права реалізується через рівність прав при голосуванні, рівноправність голосів, рівність можливостей партій та кандидатів, доступ всіх учасників виборів у ході передвиборчої кампанії до агітації, оприлюднення всього виборчого процесу у електронних загальнодоступних ЗМІ, прозорість фінансування політичних партій, кандидатів, рівність і паритет за ознакою статі.

Нагальною потребою в Україні після прийняття Виборчого кодексу України [8] щодо імплементації норм європейського законодавства у сфері реалізації політичних, виборчих прав, є забезпечення процесу волевиявлення, прозорості підрахунку голосів, унеможливлення використання адміністративного ресурсу, боротьба із правопорушеннями та доступність судового розгляду справ про порушення виборчих прав.

Ще одним знаковим документом, в якому містяться європейські стандарти у сфері волевиявлення, є Роз'яснювальна декларація про стабільність виборчого права, яка забороняє вносити зміни у виборче законодавство за рік до проведення виборів.

Слід також імплементувати та забезпечити норми, затверджені Декларацією про участь жінок на виборах від 2006 р., оскільки в Україні відчувається гендерна дискримінація у виборчому законодавстві, особливо у сфері пасивного виборчого права. Ми можемо констатувати, що за весь період незалежності, в Україні жодного разу Президентом не ставала жінка, що, частково, впливає із дуже низького кількісного показника участі жінок у виборах різного рівня. Так, на чергові президентські вибори кількість кандидатів жіночої статі у процентному відношенні складає всього 4,5% від загальної кількості кандидатів.

Підбиваючи підсумки, можна зазначити, що орієнтування України на європейське виборче законодавство набуває публічної оцінки через висновки Венеційської Комісії. Імплементувати європейські стандарти виборчого права варто, враховуючи національні особливості розвитку української держави. Обов'язковим у розвитку українського конституціоналізму є запровадження принципу гендерної рівності на всіх рівнях виборів, популяризація та правова едукція жінок.

Список використаної літератури

1. Речицький В. Прості цінності конституціоналізму // Часопис «Критика», 2010. URL: <https://krytyka.com/ua/articles/prosti-tsinnosti-konstytutsionalizmu>.
2. Погорілко В. Ф., Тодика Ю. М. Конституційно-правовий статус Верховної Ради України // Конституційне право України: підручник / за ред. В. Я. Тація, В. Ф. Погорілка, Ю. М. Тодики. URL: <http://uristinfo.net/2010-12-18-14-34-28/116-vf-pogorilko-konstitutsijne-pravo>.
3. Висновок щодо поточного конституційного стану в Україні після прийняття конституційного договору між Верховною Радою України та Президентом України про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України, ухвалений Європейською Комісією «За демократією через право» на 24-му засіданні 8–9 вересня 1995 р. // Проблеми розвитку конституційного законодавства України: зб. висновків Європейської Комісії. Київ: Парламентське вид-во, 2010.
4. Європейський демократичний доробок у галузі виборчого права: матері. Венеційської Комісії, Парламентської Асамблеї, Комітету Міністрів, Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи. 2-ге вид., випр. і допов. Київ: Логос, 2009. 500 с.
5. Ференс Богдан. Революция, сохрани достоинство // Международная политика и общество. URL: <https://www.ipg-journal.io/mnenie/statja/show/revoljucija-sokhrani-dostoinstvo-736/>.
6. Висновок щодо конституційного референдуму в Україні, ухвалений Венеційською Комісією на її 42-му пленарному засіданні «Проблеми розвитку конституційного законодавства України»: зб. висновку Європейської Комісії. Київ: Парламентське вид-во, 2010.
7. Про Всеукраїнський референдум: Закон України від 6 листопада 2012 р. № № 5475-VI // Відомості Верховної Ради. 2013. № 44–45. Ст. 634.
8. Виборчий кодекс України: Закон України від 19 грудня 2019 р. № 396-IX // Відомості Верховної Ради України. 2020. № 7, № 8, № 9. Ст. 48.